

12101

Anton Bauer:

Analiza postavbe zbirke
moderne plastike u Gipsoteci

Zagreb, 1948

prof. dr. Ante Bauer

ANALIZA POSTAVE
ZBIRKE MODERNE PLASTIKE
u
Gipsoteki

Zagreb

1948.

U V O D

Postav jednog muzeja nameće niz problema koje treba riješiti, da se dobije i poluči ono što jedan moderni i savremeni postav muzejske zbirke zahtjeva. Muzej nije i nesmije da bude sakrosanktni privilegij izabranog broja stručnjaka. Muzeji nisu i nesmiju biti samo znanstveni zavodi, u kojima će se izlagati materijal sa kriterij stručnjacima, dok se na interes i prilagodjivanje najširem sloju domaće publike nebi obraćala dovoljna ili čak nikakova pažnja. Muzeji su svojina najširih narodnih slojeva i tek onda kada bude interes tih najširih masa za muzeje polučen u punoj mjeri, tek onda će važnost muzeja polučiti svoj pravi značaj, a muzeji će postići svoju punu i pravu vrijednost.

Treba znati i to, da je bitna razlika između današnjih posjetilaca u muzeju i onih koji su ranije ulazili u muzejske zbirke. Raniji posjetioči bili su tek manji krug sa više ili manje stručnim znanjem i poznavanjem muzejskog materijala ili vremena iz kojeg taj materijal potiče. Dakle publika sa izvjesnim predznanjem. Ova publika dolazila je u glavnom radi užitka i raznodeli ili, a to je manji broj i većinom samo stručnjaci i naučni radnici, radi stručnog rada u muzejskim zbirkama. Današnja publika naprotiv, dolazi u prvom redu da proširi horizont svoga znanja i da odjeti i primi vrijednosti, koje je ranije vrijeme ostavilo nama u nasljedstvo. Većina ove publike je bez predznanja, bez stručne spremne, pa često i bez poznavanja najosnovnijih pojmova o vremenu i materijalu u vezi sa zbirkom u koju je ušla.

Izlaganje muzejskog materijala mora dakle biti usmjereneno u glavnom prema ovoj i ovakvoj publici. Na-

čin izlaganja mora biti takav da ne uznemirava, nego da publika ipak ima primaran osjećaj uživanja i razosode u tim zbirkama, jer će jedino u tom slučaju imati potrebu da opet dodje u ove zbirke. Našoj publici, koja je ritmom vremena povećana u brzinu života, nije potrebno mnoštvo materijala, nego u prvom redu važan materijal, preko kojega će si stvoriti sliku i kriterij o pojmu i vrednosti. Muzeji imaju danas i jednu još važniju funkciju - da ocjene vrijednosti koje su stvorile i ostavile ranije generacije i da ovako ocijenjene vrijednosti stave pred posjetioce. Muzeji, dakle, moraju odgojiti publiku i dati im kriterij o vrijednosti.

Gipsoteka je već po karakteru svojih zbirki u prvom redu namijenjena u didaktičke svrhe. Već sam princip prikupljanja materijala primarno određuje njegovu namjenu široj publici, a tek druga, ali uz sekundarne komponente muzejskog rada, je naučna. Stoga smo se i kod postave izloženih muzejskih zbirki vodili prema principu izlaganja za najšire slojeve posjetitelja i nastojali smo uskladiti izložbeni prostor tako, da postav zbirke sam po sobi vodi posjetitelja kroz muzejske dvorane. Da posjetitelj, ako se prepusti muzejskim zbirkama, da ga one same usmjere kojim putem treba da ide i što treba da vidi. U kolikoj mjeri je to polučeno, to redovito i najbolje pokazuje praksa - to se vidi kada neopazice promatramo publiku kako prolazi kroz muzejske dvorane, kojim putem se kreće kroz dvorane i što zapaža. Prema tome možemo eventualno naknadno korigirati raniji postav dvorane i ukloniti nedostatke koje ranije nismo primjetili.

Kod određivanja izložbenog prostora za pojedinog majstora i kod izbora materijala za izlaganje držali smo se u prvom redu znanstvenog principa u granicama tehničkih mogućnosti. Ovo nije bilo izvedivo u punoj mjeri, jer smo od pojedinih

majstora, koji su u našoj plastici imali veći značaj, imali premali izbor materijala za izlaganje, pa je prema tome i stavljen u manji izložbeni prostor. Izbor materijala bio je u glavnom usmjeren na značaj i glavne karakteristike cjelokupnog opusa dotičnog majstora. I ovdje se nije to moglo u cjelosti izvesti kod svih umjetnika, jer od pojedinih manjkaju baš ona djela, koja su za dotičnog majstora najznačajnija. Osim toga i same prostorije uvjetovale su u znatnoj mjeri izbor izložbenog materijala obzirom na veličinu. Morale su izostati sve monumentalne plastike, koje su većih dimenzija od onih, koje prostor može primiti i koje u tom prostoru mogu biti bar donekle muzeološki postavljene. Isto tako su morale izostati sve manje plastike, koje se mora postaviti u vitrinama. Ovo ih tehničkih razloga nije bilo provedivo, a izlaganje sitne plastike bez vitrina, pokazalo se neuputno. /Gipsoteka ima namjeru sitnu plastiku izložiti u zasebnoj dvorani u III. katu dvorišne zgrade, gdje bi bila izložena cjelokupna sitna plastika - figurice, skice, plakete, i medalje/.

Sav ovaj materijal, koji nije izložen, postavlja se u dvoranu za studij, koja se uređuje po drugim principima i čiji prostor nije galerijskog odnosno izložbenog karaktera.

E s t e t s k i p r i n c i p postava bio je primaran za kompoziciju kako pojedine dvorane, tako i cjeline ukupnog izložbenog prostora. Nastojalo se dvorane postaviti tako, da u prvom redu ne budu pretrpane i da masom izložbenog materijala već na prvi utisak ne djeluju zamarajuće. Svaki izložbeni objekt nastojalo se postaviti tako da ima dovoljnu distansu za promatranje, da je postavljen tako, da ne djeluje negativno na objekt koji stoji do njega, odnosno da ga se ne postavi tako,

da kraj drugoga objekta ne dodje do izražaja, da se kraj njoga ne izgubi i umanji u vrijednosti.

Ovdje se moralo paziti na r a s v j e t u, koja u prostorijama Gipsoteke nije zahvaćen problem sa rješavanjem postava. U prvom redu zato, što izvor svjetla pada previše nisko - potrebno bi bilo zapravo odozgo ili barom visoko sa strane i po mogućnosti sjeverna strana - drugo što je rasvjeta sa dva izvora i to prije podne u jednom pravcu, a po podne u drugom. Zgrade su orijentirane u pravcu sjever-jug i tome se nije moglo izbjeći. Tek u nekim prostorijama, gdje je to postav izložbenog prostora dozvolio, razdjelio se prostor u dva djela tako, da je svaki osvijetljen sa jednog izvora. Ali to je donjelo lošu posljedicu, da je u izvjesni dio dana jedan dio prostora bolje osvijetljen, a drugi slabije.

Nastojalo se kod postava izložbenih objekata paziti na i z v o r s v j e t l a - da izložbeni objekt ne dodje u p l o h u, kroz koju svjetlo dolazi u izložbeni prostor. U tom slučaju gubi plastika treću dimenziju i dolazi do izražaja jedino kao silhueta, a posjetilac nije u mogućnosti da ju vidi. Ovo osim toga zamara oko, što posjetioca umara fizički.

P o s t a m e n t na kojemu je plastika izložena je isto tako odlučujući faktor, koji uvjetuje, da vrijednost izložene plastike dodje do pravog izražaja. V i s i n a p o s t a m e n t a mora se odrediti prema samoj figuri - visina na kojoj figura djeluje, odnosno na kojoj najviše dolaze do izražaja sve njene kvalitete. Odlučno je i to, da se visina postamenta često mora podrediti i okolini. D v o - r a n a, z a m i š l j e n a k a o j e d n a j e d i n s t v e n a k o m p o z i c i j a u-

vjetu je da sve dimenzije budu uskladjene tako, da jedna drugu ne pokriva, da jedna popuni onu prazninu, koju druga figura prouzrokuje. Kraj niza figura koje su morale biti visoko postavljene, trebalo je postaviti takove plastike, koje će popuniti prazninu koja je nastala u donjem horizontu. Tamo gdje izvjesni broj figura akcentuira vertikala, moralo se postaviti takove plastike, koje će dati izvjesne varijacije, koje će razbiti to jednosmjerno akcentiranje i dati horizontalne akcente. Pazilo se na to da pojedini predmeti nebi bili stavljani prenisko, a drugi previsoko, da se posjetiocu uštedi svaki fizički napor kod razgledanja izložbenih objekata.

I ovdje dozvoljeno diktira sam izložbeni objekt - postaviti figuru na niski postament, da se dobije efekat u donjem horizontu, određuje karakter same figure, da li ona na takovom postamentu dolazi do izražaja i da li je njena vrijednost na takovom postamentu polučena ili nije. Izloženi objekt, ako je sastavni dio zbirke koja se izlaže, nesmije u tom prostoru biti tek dekorativni objekt. Za dekoraciju prostora mogu se upotrebiti najrazličitija sredstva, ali ne materijal koji je istovremeno i izložbeni materijal.

Da se unese nešto promjene, ritma i života u izložbeni materijal, a da se ipak ne njenja i ne slabbi glavni akcenat koji mora ležati isključivo na plastici, izloženi su crteži, po mogućnosti skice za spomenike pojedinih majstora. Ovaj materijal izložen je na stolovima i na zidovima kao materijal, koji je pod-

redjen plastici i koji je u izvjesnoj mjeri popunjava i prati.

Da se ublaži masa postamenata, nastojali smo dati izvjesno *varijacije sa konzolama*.

Za postav zbirke moderne plastike - za razliku od antike - oslikane su dvorane sa svjetlim neutralnim tonovima. Nastojalo se dobiti takav ugodjaj, da se eliminiira djelovanje namog po sobi neugodnog i nepodjednog tvorničkog prostora, koji nije gradjen za svrhu kojoj je sada namjenjen i koji se nikada i sa nikakvim adaptacijama neće moći potpuno prilagoditi i urediti za izlaganje ovakvih zbirki. Kod pojedinih značajnijih djela, da bi se dobila što potpunija vrijednost dotičnog djela - u smislu *"mise en valeur"* - postavljene su *predzastore*, u *niše* ili tako da se posjetilac na svom putu kroz izložbeni prostor *može* pred njim zamisliti. Ovi zastori ujedno svojim kolorističkim efektima oživljuju prostor, naglašavaju distancu i akcentiraju ona djela, koja nose dominantu u doličnom prostoru.

Postav je razvrstan u zbirci moderne plastike u glavnom *kronološki*, odnosno u granicama mogućnosti *prema autorima*. Za razliku od postava Antike, u kojoj je primarni kriterij bio *stilski*.

Cjelokupni postav zamišljen je tako da zadovolji *estetski i instruktivni zadatak*. Kroz dvije godine izlaganja u Gipsote-ki vidjeli smo da kod današnje moderne plastike publika traži više instruktivne podatke nego estetske momente. To je pogotovo potencirano time, što je neposredno u kompleksu Gipsoteke zbirka klasične Antike, koja je do-đuše sabrana sa izrazitim estetskim kriterijem i tenden-
com da prikaže stilsku genesu grčke umjetnosti, ali sa bogatom tematikom sadržaja upućuje na instruktivni momen-

nat. Manjka genetički prelaz iz klasične antike preko starohrvatske, renesanse i baroka do moderne plastike. Radi toga publika iz antike preskače vremenski razmak od gotovo dvije tisuće godina i prelazi na modernu plastiku.

Da bi se zadovoljilo i instruktivni kriterij - koji je nesumnjivo morao biti podređen već radi samog karaktera zbirke u kojoj neminovno estetski momenat mora ostati dominantan - postavilo se, uz izložbeni materijal svakog autora, kratka i e g e n d a o njemu sa osnovnim biografskim podacima i glavnim značajkama u njegovom opusu. Ovo je stavljeno u prostoru tako, da nije akcentuirano ni po formatu ni po tekstu. Na pisačem stroju ispisani karton, sa estetski raspoređenim tekstom, postavljen je tako da je dovoljno uočljiv svakome tko će čitati natpise i tražiti podatke, a neće smetati onoga koji se se predati impresiji i umjetničkoj vrijednosti izloženih djela.

Važno je pitanje gdje, kako i koliko postaviti posjetiocima u izložbenim dvoranama mogućnosti za sjedanje. Publika, kada prolazi kroz veći muzej, umori se. Fizički umor potencira i psihički i rezultat je i po publiku i po muzej kod takvog posjetioca, u koliko nije negativan, ali manjkav sigurno. Zato je potrebno da se posjetioac može, nakon što pregleda izvjesni prostor, odmoriti i fizički, a i psihički, jer ovdje je psihički umor daleko važniji i odlučniji nego fizički. Osim toga važno je i da kod izvjesnih važnijih i značajnijih spomenika publika ima mogućnosti sjesti i odmorno i odmoreno preživiti umjetničku vrijednost toga djela. Neki će posjetioac doći u muzej možda samo radi jednog jedinog spomenika, radi jedne dvorane ili jednog umjetnika. Taj će se na jednom mjestu dulje zadržati. Vrijeme njegovog zadržavanja pred

tim djelom, odnosno u toj dvorani sigurno će biti uvjetovano, da li će biti u mogućnosti da ovdje udobno sjedi ili će morati cijelo vrijeme stajati. Pružena mogućnost za sjedenje nije riješena time, ako se samo postavi dovoljan broj stolica i poravnasti ih tamo gdje za to ima dovoljno mjesta. Važno je gdje se postavlja mjesto za sjedenje. Publika kada je umerna redovito ne bira gdje će sjesti, nego sjedne tamo gdje ima mjesta. Zato mjesto za sjedenje treba da bude planski postavljeno tamo, gdje će posjetioac odmah imati onaj aspekt, koji smo sa postavom zbirke želili polučiti. Redovito su izvjesni aspekti bolje uspjeli, odnosno slabije. Zato se promišljenim postavljanjem mjesta za sjedenje može polučiti baš to, da se posjetiocu zadrži onaj pogled koji je najznačajniji i koji će ili u dvorani ili pred kipom najviše reći. Rjeđji su oni posjetioци koji si bирају mjesto gdje će sjesti. Takovi si izaberu izvjesni pogled ili izvjesni objekt i sjednu pred njega. Za takvog posjetioca je svejedno gdje će stajati stolica, jer će si ju sam donjeti tamo, gdje će njemu odgovarati.

Kako i na koji način i u kojem obliku postaviti ova mjesta za sjedenje, nastojali smo riješiti na razne načine. Forma stolice, klupe, stola, i mjesto gdje stoji, sve ta igra odnudu ulogu u kompoziciji izložbenog prostora. Teško je bilo zamisliti u zbirci Antike da stoje moderni stolci. Zato se nastojalo dati jednu formu, koja nije kopija antike, ali je uskladjena tako da ne smeta i ne upada u oči. Osim toga lahko se dađe prenositi.

To je bilo u zbirci moderne plastike. Stilska garnitura sa dva naslonjača i dva stolca oko malog niskog stola, na kojem su pod staklom Valdecovi crteži, postavljena u dvorani Rondić - Valdec, odgovara i vremenu i načinu, a i motivima izloženim u toj dvorani /naročito

Rendićevim portretima/. Bilo bi poželjno naći jedno sretno rješenje i sa ostale dvorane. Za sada je to ovdje ostalo tek improvizirano ili sa par ugrađenih klupa, koje su planski postavljene i usmjerene ili na izvjesne značajne aspekte ili sa zadatkom da dijele prostor ili izložbeni materijal.

U postavu dvorana sa slovenskom plastikom, gdje je ujedno i savršeni izložbeni prostor u Gipsoteki, u planu je postav jedno manje prostorije u kojoj bi bio isključivo samo mjesto za sjedenje. Odatle je lijep pogled na gornji grad, koji se vidi u interesantnoj urbanističkoj formi. Tako bi se pružila posjetiocu mogućnost da se odmori uz izgled na mirnu, estetsku formu historijske arhitekture. Ovo je namjerno učinjeno, da publika iz muzejskih zbirki ne ispadne odmah na ulicu i da se nemjeri odmah na tramvaj i aut mobile, na promet i slično, nego na jedan estetski momenat, kojega posjetioac pređe dnevno vani i izvan zidova muzeja.

P r o z o r i u toj prostoriji ostali su radi izgleda van opanirani, dok je u svim izložbenim prostorijama sa opanirenim prozorima zatvoren pogled iz dvorane. Opaniranjem prozora je ujedno dobivena sniženija rasvjeta, a i neestetski izgled na okolicu zgrada ne smeta ugodjaju unutar izložbenih muzejskih dvorana.

ANALIZA POSTAVA ZBIRKE MODERNE PLASTIKE

Postav svakog pojedinog djela zbirke moderne plastike u Gipsoteci načinjen je planski. Za svaku dvoranu načinjeno je predhodno niz nacrti i skice kako i na koji način da se uređi prostori, kako pojedine dvorane tako i cjeline izložbenog prostora. Kod toga se računalo u prvom redu sa materijalom kojim se raspolaže, zatim sa planom u koji se ima pojedine dvorane uklopiti sa ostalim dvoranama u jednu cjelinu, odnosno sa cijelim kompleksom zbirke domaće savremene plastike. Moralo se voditi računa da se uravnoteži materijal pojedinog majstora prema važnosti kojeg zauzima u našoj domaćoj plastici, odnosno prema materijalu s kojim Gipsoteka raspolaže. Za pojedine majstore, koji imaju veće značenje u našoj domaćoj plastici uzeto je relativno malo mjesta i izložen manji broj radova i to radova manjeg značenja sa dotičnog majstora. To su uvjetovale razne okolnosti radi kojih se pojedinog umjetnika nije moglo kompletirati u zbirkama Gipsoteke. Radi pomnjenja značajnijih i reprezentativnijih stvari u zbirkama Gipsoteke, izloženi su od izvjesnih umjetnika njihova djela manjeg značaja da se barem kvantitativno i u prostoru nadomjesti kvaliteta i prikaže značenje toga majstora u razvoju naše savremene domaće plastike. Postepeno će se u ovaj prostor postavljati ona djela dotičnog autora, koja će se vremenom nalaziti, a koja će za njega biti značajnija od sada izloženog materijala.

Postav zbirke morao se podrediti prostoru u kojim se raspolaže i u granicama mogućnosti, koje prostor pruža, postaviti zbirku. Te okolnosti su uvjetovale mnoge kombinacije koje bi u drugom prostoru sigurno bile drugačije postavljene.

U l a z u z b i r k u moderne plastike zamišljen je s a v e l i k o m d v o r a n o m u prizemlju dvorišne zgrade. Ova dvorana bila bi za do- gledno vrijeme ujedno i ulaz u historijsku zbirku, koja bi bila u ovoj zgradi u prizemlju postavljena u formi zbirke za studij a ne galerijski, radi premalog i ne- podesnog postava.

U ovoj ulaznoj dvorani izlagale bi se uvijek n a j n o v i j e n a b a v k e z a z b i r k u G i p o t o k e a da ih se tino istakne, prije nego ih se postavi u izložbenoj dvorani sa ostalim djelima dotičnog autora, odnosno u dvorani za studij.

Ovakovo izlaganje pojedinih djela ima svojih pozitivnih strana. Ovo je u prvom redu radi toga da se istakne, da je nešto novog načinjeno u umjetnosti, da se osjeti da je muzej organizam koji živi i raste, da se istakne da je nova nabavka ili kupljena ili poklo- njena, ili dana u pohranu odnosno na izlaganje. Tine se polučuje interes žirne publike i za unutarnji rad u muzeju. Posjetiloci koji će češće doći u muzej viditi će redovito neke promjene već neposredno na samom u- laz u zgradu odnosno u zbirku. Nova nabavka stajala bi u toj dvorani najdulje 8 - 10 dana, da publika ko- ja češće ili redovito dolazi jedan - dva puta mjesečno u muzej, da joj se ne ponovi ista slika neposredno na ulazu u zgradu. Postav nove nabavke u ovom prostoru pruža mogućnost, da se nova nabavka odmah izloži bez da se mjenja postav dvorane, u koju bi ova trebala da bude uklopljena. Umjetnati novi izložbeni predmet u jednu dvorana često puta uvjetuje potpuno novi postav cijelog prostora, odnosno cijele dvorane, pogotovo ako se radi o plastici, koja je monumentalna ili značajna sa dotičnog autora. Ovakove promjene često su uvjeto- vane sa tehničkim poteškoćama i materijalnim izdacima

koji ili nisu predmetni ili su iz bilo kojih razloga neizvodivi. Radi toga je kombinacija ovoga postava novih nabavki u ulaznoj dvorani sretno rješenje sa znatnim pozitivnim stranama. Ovaj prostor može poslužiti i za p o v r e m e n e i z l o ž b e izvjesnog materijala vezane na temu, autora, materija, natječaj i slično. O

Osim plastike koje bi bila izložene kao nove nabavke ili u povremenim izložbama, nebi u toj ulaznoj dvorani bila ni jedna druga plastika. Za dekoraciju prostora došle bi u obzir eventualno fotografije ili slike - ili kakvi drugi dekorativni objekti - ali ne plastike. Plastike su ovdje kao dekorativni objekti isključene u prven redu radi toga da ne konkuriraju onim plastikama koje će biti postavljene kao izložbeni materijal. Drugo, da plastika koja je nosioc glavnog akcenta ovog muzeja ne padne na dekorativni element u prostoru koji ima da bude priprava za ulaz u izložbeni prostor.

Ova ulazna dvorana služit će i voditeljima grupa i predavačima da mogu u jednoj široj prostoru okupiti veći broj od više desetaka ljudi i održati u v o d n o p r e d a v a n j e prije ulaza u izložbenu dvoranu, što je naročito važno za škole i organizirane grupe posjetilaca.

Za predhodnu orijentaciju publici, ovo u glavnom pojedincima odnosno posjetiocima izvan organiziranih grupa, je već u samom stubištu n a s e r t c i j e - l o g k a t a u kojem su uvertase sve dvorane i označen prostor kojeg zauzima pojedini autor. Ujedno je označen pravac kojim je poželjno da publika prolazi da bi bila u stanju da vidi cjelu zbirku. Akcentat aranžmana u prostoru išao je istim putem. Akcenti koji treba da dirigiraju tok kojim publika treba da ide, usmjereni su istim pravcem.

Kako ova daljnja ulazna dvorana još nije dovršena, to je u 1. katu dvorišne zgrade u prvoj i zbirke moderne plastike, neposredno na samom ulazu predviđen prostor za "uvodno predavanje". Nedostatak ovoga prostora je taj, što je zapravo neposredno u izložbenom kompleksu. Publika koja dođe u ovaj prostor ima otvoren pogled u cijeli niz dvorana koje se nastavljaju. Zato ovaj prostor nije pogodan za bilo kakovo predavanje širog opsega, nego samo najosnovnije upute o izložbenom materijalu, o toku vođenja i slično. Publika nije u stanju da se u tom prostoru koncentrira na predavača.

Da bi se donekle izolirao prostor na ulazu i da se zatvori direktni pogled na izvor svjetla, što neugodno djeluje i u stvari ubija prostor, postavljeni su između stupova nasuprot ulaza zastori. Negativna strana ovog ulaznog prostora je u tome što je lijevo od ulaza široki pogled na niz dvorana, u kojima je rasvjeta jača i prostor svjetliji, nego u ovoj prvoj dvorani. Radi toga privlači ova strana posjetioce intenzivnije nego desna strana u kojoj je zapravo početak izložbenog prostora i materijala. Da bi se umekšao prostor u ovoj prvoj dvorani važno je bilo, da su baš postavljeni zastori a ne paravani. Zastori su postavljeni izričito radi toga, da se unese bar nešto topline u formi, liniji i materijalu, tipični, hladni, tvornički prostor, koji ni po arhitektonskoj formi ni po slaboj rasvjeti nije pogodan za izlaganja. Paravani daju dojam zida i u znatnoj mjeri mogu se upotrebiti da se formira prostor u dvoranama. Zastor naprotiv, djeluje daleko lakše i može ga se dobro primjeniti baš u ovakvim postavima, gdje treba da unese života i topline. U stvari da spasi prostor i da ga učini uporabivim.

Da bi se privuklo publiku u pravi tok i da se naglasi pravac kretanja na desnu stranu, akcentuirano

je postavljena Rendićeva figura "Por-
kovčev nadgrobni spomenik" na
pročelje desne stijene, između dva prozora. Iza ovog
spomenika, a na zasjenjenom prozoru postavljen je
zaslor, koji je prilično intenzivan
u koloru i koji time oživljuje aranžman ovoga
detalja. Iz perspektive koja se pruža na ulazu u izlož-
beni dvorani prostor 1. kata ovdje je po-
ložena najintenzivniji kolori-
stički efekt, koji pomaže, da se posjetioca
usmjeri u tom pravcu.

Intimniji ton koji je dan u aranžmanu
ugla sa stilskom garniturom i stolom na kojemu su
crteži kipara Valdeca ima jednu pozitivnu stro-
nu, koja daje publici jedan ugodnjak mira i u izvjesnoj
mjeri lirike - u koliko je to moguće u ovim hladnim bo-
tonskim tverničkim prostorijama.

Većina publike koja dolazi u naše muzejske dvo-
rane ima jednu osnovnu pogrešku - da
želi u što kraćem vremenu preći sve dvorane, sve zbirke,
viditi sve izložene predmete i pobrati utiske koje nije
u mogućnosti da preli i doživi - i na koncu premoren iz-
lazi iz muzeja u glavnom bez doživljaja i bez onječaja
vrijednosti, koja u sebi nosi muzejska zbirka. Zato je
svrha ovog intimnog ugla, da djeluje na posjetioce smi-
rajuće i da brizna, na koju inklinira savremeni posje-
tilac, u što je moguće većoj mjeri svede na minimum.

Osim toga i sam materijal koji je na stolu iz-
ložen pod staklom - crteži "iz dječje bilježnice" kipa-
ra Valdeca - sam taj materijal traži ugodnjak, koji će
dozvoliti i omogućiti zapažanje detalja na koje su iz-
loženi crteži i usmjereni. Ovi crteži prate su i na-
dopuna izloženom materijalu i dokument koji oertava
vrijeme u kojem je Valdec živio. Ovaj materijal znatno
pridonosi upoznavanju vremena i prilika u kojem je autor

živio.

Daljnji postav u ovom prostoru bez poteškoća usmjeruje daljnji tok posjetitelja pred djela kipara Valdeca, koji je uz Rendića izložen u ovoj prvoj dvorani.

U djelima kipara Valdeca imamo izvjesnih repetitija u izloženom materijalu. To su skice u reljefu - personifikacije gora u Hrvatskoj i skice u okrugloj slobodnoj plastici - personifikacija rijeka u Hrvatskoj. Ovakav materijal kod dragih majstora nastojali smo izbjeći u prvom redu radi toga, da se ne ponavlja slični motiv, drugo da se ne ponovi red kao kod ovih Valdecovih plastika, i napokon da se ne dobije utisak da se autor sam po sebi ponavlja i da nema širi reportoar svojih motiva. Kod Valdeca morao se izlažiti ovaj materijal u punom opsegu radi toga, što u zbirkama Gipsoteke Valdec nije zastupan u onom opsegu, koji mu prema značenju sa našu savremenu likovnu umjetnost pripada. Da se već samim prostorom, koji je u izložbenom kompleksu dan Valdecu, naglasi njegov značaj, to je polučeno više kvantomom nego kvalitetom, koje bi mu u stvari odgovaralo.

Prikaz značaja Rendićevog opusa u znatnoj mjeri zadovoljava, premda sa relativno slabijim materijalom. On je uglavnom portretista i kao takav je ovdje prikazan sa svojim ranijim radovima. Od kasnijih pompoznihih portreta nema na žalost ništa prikazano. Ali su zato ovi raniji portreti historijski značajniji, jer su u stvari prvi portreti u domaćoj modernoj plastici.

Od nadgrobnih spomenika, koji su uz portrete Rendićeve glavna domena, je relativno male reprezentacije spomenik Berkovcu, ali zato je baš na ovom spomeniku, već po samom motivu, naglašen nadgrobni značaj. Od niza monumentalnih spomenika na žalost nije sačuvana ni jedna skica, a kako li cijeli spomenik.

Prilično je manjkavo prikazan opus kipara Valdeca.

I on je snažan kao portretista. Međutim, ovi portreti su u glavnom reprezentativnog karaktera /Strossmayer, Raški, Nikita Grnogrski, Lunaček/. Strossmajerov epifan Valdeca. Motivi, kompozicija, obrada materijala i detalja, dekorativnost i romantičnost daju materijalnu sliku samog Valdeca. Njegova monumentalna plastika zastupana je tek sa skicama sa spomenike Dositeju Obradoviću i Raškome.

Izložbeni prostor sa djelima kipara *F r a n - g e š a* zauzima slijedeću, drugu i polovinu treće dvorane u I. katu. *D r u g a d v o r a n a*, koja je cijela ispunjena djelima Frangeša i optički i prema udjaju, razdijeljena je u dva dijela. U desnom djelu dominira skica sa spomenik kralju Tomislavu, sa modelima velikih reljefa, a u lijevom djelu dominira Malinov nadgrobni spomenik.

Prostor povezuje kompozicija "Bijeg u Egipet", koja stoji u *o p t i č k o j* sredini prostora i time povezuje obe polovine dvorane u jednu cjelinu, a ujedno prosjeća os koja je, radi prolaza, naglašena i veže niz od četiri izložbene dvorane. Ova kompozicija, postavljena na tom mjestu, sugestivno tjera posjetioca da skrene iz ove osi, koja povlači posjetioca u pravcu prema drugoj dvorani, prije nego je vidio i pregledao ovu dvoranu. Već time što je skrenuo u desnu polovinu dvorane, posjetilac gubi perspektivu u os slijedeće dvorane, a akcenti koji su postavljeni u pravcu njegovog kretanja, porazmješteni su tako da posjetioca postepeno zaustavljaju, i privlače pažnju.

Postavljajući ovu dvoranu u prvoj alternativi, predviđena je bila cijela Frangešova animalistika, koncentrirana na jednom prostoru. Ovaj pokušaj dao je negativne rezultate, jer se - postavljena djela na okupu - dobio dojam seljačkog dvorišta sa obiljem raz-

nih domaćih životinja, što Frangeš u ni jednoj svojoj kompoziciji nije dao, niti je imao namjeru dati. Osim toga gubi se potpuno individualni karakter svake od ovih figura, koji je baš značajan za ova Frangešova djela. Stoga je ova cjelina namjerno razbijena i u interesu postava raspoređena tako, da svaka stvar stoji zasebno kao individualno djelo.

Frangešove plakete i skice za reljefe postavljene su u prozore. Ovo je učinjeno radi toga, da se dobije jedan intimniji kut u kojemu bi ta sitna plastika došla jače do izražaja. Ovo rješenje nije sretno, jer ima taj nedostatak da predmeti ovako izloženi djeluju kao odloženi ili drugorazredni materijali ili pak kao dekorativni postav. Ovo nas upućuje na izbjegavanje ovakvih aranžmana u postava izložbenog materijala /postavljanje u prozore, na peči mjesto na postamente, na stolove, stolce, ormare i slično/.

Prelaz u t r e ć u d v o r a n u dao je poteškoće u rješavanju postava. Već sam prostor unutar kontinuiteta cjelokupnog prostora nije pogodovao za lahko rješavanje postava. Naglašena os, koja ide kroz nekoliko dvorana u jednom pravcu, nastavlja se i u slijedećoj dvorani. Ovo je još akcentuirano time, da je pod u slijedećim dvoranama viši, pa je ulaz u četvrtu dvoranu uvjetovan sa stubama /koje se u dna osi penju u dvoranu sa djelima kipara Deškovića/. Kako je ovaj ulaz već naglašen i sa stubama i sa samom osi, koja se u nizu dvorana završava baš na ovom ulazu, to je - da se umekša tvrda forma tvorničkih prostorija - načinjen na ulazu luk, koji je zamjenio tvrdi ugaoni ulaz. Ovaj luk odgovara i debljini zida i daje dojam funkcionalnog lučka. Po ovom ugodjaju ovaj luk dobro djeluje na prostor sa jedne i sa druge strane.

Treća dvorana razdjeljena je sa nabranim zastorima u otvoreno plavoj boji na dva dijela i razdje-

ijena na dva autora - na Frangeša i Kerdića. Prostor je raspoređen tako, da je desna strana upotrebljena za postav Frangeševih djela, dok je lijeva za postav Kerdića. Lijeve strane je u toliko pogodnija, što je u osi prolaza i znatno svjetlija nego desna strana. Da bi se neposredno na ulazu u dvoranu označio pravac posjetiocu i da mu se sa svojim izložbenim materijalom odredi pravac kako treba da ide - da ga akcenti u postavu privuku i odrede smjer kretanja u dvorani - postavljena je Frangešova velika kompozicija "Kuriri" tako, da ju se neposredno na ulazu u ovu dvoranu mora zapaziti. Da se akcenat ovoga prostora još pojača, postavljena je jedna kompozicija, življa u silueti i pokretu, koja je akcentuirana i po sadržaju i radnji /Rođenje ranjenika/. Na ove dvije kompozicije stavljen je akcenat u postavu izložbenog prostora kao akcenti koji imaju dužnost, da odrede smjer kretanja publike.

Velika kompozicija "Kuriri" stoji tako, da odmah daje jak plastički efekat, ali ju se može u cjelosti vidjeti tek kada se dodje pred grupu. Odavde je i najbolji pogled na veliku Pietu - sponenik palim ratnicima na Mirgoju - Rađaš-Turkalj, koja stoji na dnu ovog dijela dvorane.

Monumentalna kompozicija Pieta, Rađaš-Turkalj, smještena je ovdje iz tehničkih razloga, koji su uvjetovali postav grupe baš u ovom prostoru. U dvoranu Rađaša nije mogla biti montirana radi visine figure i radi toga, što ta dvorana, vjerovatno, ne bi bila u mogućnosti izdržati težinu ove figure. Isto tako i dvorane sa rađevina Turkalja, po visini ne bi odgovarala za postav tako visoke kompozicije, kao što je Pieta. Stoga je figura postavljena u ovu dvoranu Frangeš-Kerdić, jer od rasporeda živog prostora ovaj najbolje odgovara.

Opus Frangešov prikazan je prilično iscrpno. Njegova monumentalna plastika prikazana je sa Malinovim spo-

menikom, skicom za nadgrobni spomenik obitelji Leitner i spomenikom kralju Tomislavu /skicom i detaljima/. Portreti su prikasani sa ranim portretom "Rimljanin", sv. Dominikon i jednim od njegovih najboljih, portretom njegove majke. Njegovi nacionalni motivi inspirirani narodnom poezijom su "Kuriri", "Guslar", pa reljefi i figure folklornog karaktera. Prilično iscrpno je dana Frangešova animalistika sa konjima, krava, svinje, ovce, puran. Muški akt ima par varijacija u izložbenom prostoru, dok je ženski akt jedino na zidenu u vrtu pred zgradom.

Izlaskom iz donog dijela dvorane koji je u glavnom namijenjen Frangešu, dolazimo u lijevi prostor koji je namijenjen Kerdiću. Najvažniji materijal Kerdića leži u plaketama i reljefima koji su izloženi u uglu dvorane, gdje je postavljena mogućnost sjedenja. Ovaj ugao je kao takav i akcentuiran iz više razloga. Prvo da se stvori ugođaj koji odgovara razgledanju oltne plastike, drugo radi toga što se u ovom prostoru morala publika kretati u dva pravca. Ako se posjetitelj propusti akcentina koji mu u izložbenom prostoru određuje smjer, doći će pri završetku razgledanja dvorane u protivni pravac od onoga kojim treba da ide. Prvi utisak na ulazu u dvoranu ne sumnjivo akcentuira u dnu dvorane vrata sa lukom i stubama i neposredno do ulaza ovaj ugao sa sjedištima. Ti akcenti ne dozvoljavaju posjetiocu da izgubi orijentaciju i da dođe u dilemu, kojim smjerom će se dalje kretati.

Posjetitelj može ovdje staloziti utiske primljene u prve tri dvorane sa djelima majstora naše starije kiparske generacije. Ovo je poželjno obzirom na slijedeću grupu majstora, koja je izložena u drugom dijelu prostora u I. katu dvorišne zgrade.

Opus Kerdićev nije obuhvaćen iscrpno. Tu su u prvom redu plakete. Za sada su izložene samo plakete većeg formata. /Medalje i manji format može se izložiti

jedino u vitrinama. Ovo je iz tehničkih razloga sada neprovedivo. Obuhvaćen je prilično iscrpno opus nadgrobnih spomenika, Benčki akt i portreti. Monumentalnu plastiku reprezentira "Zlatarevo zlato". Gotovo cijeli ostali opus Kerdićev biti će izložen u dvorani za studij. Jedino je manjkava kompozicija "Olatari u crkvi sv. Blaža" u Zagrebu, koja se na žalost ne može u cijelosti postaviti. - Manjka u postavu Kerdićeve dvorane niz toga, što bi trebalo da ga se iscrpno prikaže kao umjetnika. Pogotovo njegov rad na polju umjetnog obrta. Ovdje je Kerdić prikazan prilično manjkavo - tek u granicama onoga što je dao kao kipar - i ovo nije u cijelosti. Krivnja je bila uglavnom na tehničkim nedostacima.

Slijedeća prestorija koja se nastavlja - četvrt a u redosljedu - zauzeta je sa djelima kipara Deškovića. Glavni akcent položen je na centralnu figuru "Psa koji si tresse buhe" u živom pokretu sa zahvatnim aspektima sa svih strana, koja je postavljena u sredinu prostora. Mali prostor i slaba nepogodna rasvjeta koja pada u pod nisu uvjetovali nikakvu mogućnost, bilo kakvog plastičkog efekta. Ova dvorana je od svih u muzeju najnepogodnija za plastiku. Plastički efekti djelomično su na izloženim stvarima doliveni patinom i siluetom ovih figura, koje su već po svojoj liniji zahvalan materijal za izlaganje i u nepogodnom prostoru.

Dešković je ovdje prikazan sa svojim najmakartnijim motivima, koje je najradje obradljivao - to su psi: manji pas koji vreba divljač pred janom i u sredini prostora lovački pas koji si otresa buhe. Bilo bi poželjno postaviti ovoga psa, koji sada stoji u centru ovog izložbenog prostora, na takav postament na kojem bi se figura mogla okretati na sve strane. Ovo je rijetko uspjela okrugla plastika, koja ima svoj aspekt sa svih strana jed-

nako interesantan.

U njegovom opusu značajna je glava sa smješkom koja ga prikazuje u onom istom tretiranju trenutačnog momenta i raspoloženja, što je toliko markantan kod njegovih pasa. Ostale izložene glave nadopunjuju njegov opus tako, da se iz ovog materijala može dobiti prilično iscrpna slika o njegovom radu. Manjka mnogo toga. Na primjer - njegov poznati "Pijanica", pa poznata figura "Pas na tragu", "Magarac", "Radnik sa konjem" i još par sa sličnim motivima.

P e t a d v o r a n a uredjena je sa djelima kipara T u r k a l j a , P e n i ć a i J u h n a . Prvotni postav ove dvorane bio je Braniš, Jean-Ivanović, Penić, Turkalj, Juhn. Ovaj postav bio bi stilski logičniji, jer i u tretiranju forme i prema opusu samo dvojica bliža su ranijoj generaciji. U toku samog postava materijal je znatno povećan, naročito za Turkalja i Penića tako, da je bilo potrebno predvidjeti veći prostor za ove majstore. Kako Turkalj, Penić i Juhn čine prilično zatvorenu cjelinu, osim toga bliži su Kršiniću i po formi i po sadržaju, to je prostor raspoređen tako, da se ova dvorana predvidila za navedenu trojicu majstora i povezala neposredno uz dvoranu Frana Kršinića. Radi toga trebalo je Braniša i Jeana-Ivanovića premjestiti u prvi prostor II. kata. Ovo je ublaženo time, da se na njih nastavlja materijal beogradskih majstora, koji djelomično spadaju u našu stariju generaciju.

Sva tri majstora, čija djela su u ovoj dvorani, uglavnom obradjuju ženski akt. Ovaj motiv dominira kod sve trojice i zato cijela ova dvorana nosi dominantu u ženskom aktu. Da bi se izbjeglo tome da taj motiv " p r e z a s i t i " ovaj izložbeni prostor, stavljeni su drugi motivi na važne akcentuirane točke. Koloristički akcenat postavljen je sa paravanom iza padajućeg muškog akta od Turkalja, iza dvije glave, ruke i grupe

od Penića. Jedna Juhnova glava /portret/ stavljen je na konzolu. Tako su izvjesni akcenti u postavu prebačeni baš na motive koji ne tretiraju ženski akt, da bi se tako uravnotežio materijal u izložbenom postavu.

Cijeli izložbeni materijal u ovoj dvorani je više ili manje komornog karaktera. To su ženski aktovi, majka i dijete, obiteljska grupa, portreti, maska umirućeg, glava starca, detalj ruke i slično. Motivi koji traže u glavnom intimni zatvoreni prostor.

Da bi se to polučilo u granicama mogućnosti, koja pruža ovaj prostor, načinjen je relativno uspješni raspored prostora na autore. Sa kombiniranom formom paravana koji obuhvaća dva srednja stupa, optički je razdjeljen cijeli prostor u dva dijela. Desna strana dvorane, koja je nešto sužena sa srednjim paravanom, upotrebljena je za postav Turkalja. I ovdje prevladava ženski akt. Radi toga je najjači akcenat u kompoziciji postava položen na padajući muški akt, koji je neposredno nasuprot ulazu postavljen pred intenzivni koloristički ton dan u paravanu. Ovaj paravan ide do pune visine stropa. On čak i optički djeli dvoranu u dva dijela. Ovo je potencirano i na zavoje, kojega srednji paravan čini prema desnoj strani dvorane i tako je usmjeren posjetioac u tom pravcu -- prema djelima Penića.

Prvi dio ove desne strane je nepodesan kao izložbeni prostor, jer nema dovoljno rasvjete /manjka jedan prozor/. Osim toga je desna strana još i znatno tamnija od lijeve. Da bi se ovaj ugao spasio i učinio uporabivim, načinjen je uspješni pokušaj. Postavljen je na zid zastor u tamnijem tonu, pred kojeg su postavljene na postamentima dve plastike u potpuno bijelom tonu. Time je potenciran kontrast tonova i rasvjete, a prostor je oživio i postao uporabiv za izlaganje.

Srednji paravan, koji je prilično masivan obuhvaća dva srednja stupa. Sa desne strane paravan prelazi

u nišu u kojoj su postavljeni jedna glava starca, jedna glava ranjenika sa aspektom odozgo i jedan akt. Sa ovakvim izborom mogla se polučiti izvjesna živost ne samo u motivima nego i u postavu. Glava starca postavljena je na visinu, sa koje bi bio na nju normalan aspekt. Glava ranjenika omogućila je postav u aspekt odozgo. Time je popunjen donji horizont ovog prostora u kojem je vertikalna prilično naglašena. Nešto više postavljeni ženski akt na desno uravnotežio je visine. Visina postamenta kod akta niža je od onoga na kojem je glava starca, ali ipak tako da visina samog akta nadvisuje glavu starca.

Cezura u prostoru Turkalja polučena je akcentuiranim paravanom, koji je dijelio i optički i stvarno ovaj dio dvorane u dva dijela. Ovo je bilo potrebno da se ne dobije jedan dugačak a uzak prostor, koji ne bi bio ugodan ni po svojim razmjerima niti bi omogućavao odgovarajući prostor, pogotovo ne sa tim materijalom kojega je trebalo ovdje postaviti.

Teže je bilo ovu cezuru načiniti u desnom dijelu dvorane. Ovaj prostor već je rasčlanjen sa zastorom u desnom uglu i sa nišom. Zato je postavljen jedan mali paravan, koji po svojim dimenzijama - ne ide iznad visine prozora - djeluje gotovo dekorativno i akcentuira figuru, koja stoji pred njim. Kao produženje paravana zamišljen je postament, pokriven tekstilom - isti ton i isti materijal kao i paravan - koji je nizak, u visini stolice i postavljen ovdje kao mjesto za sjedenje. Sam postav je ujedno komponiran tako, da bi se odatle, sjedeći na tom postamentu, imalo zadovoljavajući pogled na sve strane u dvorani. Ujedno je vodjeno računa i o pogledu koji se sa ovog mjesta pruža na slijedeću dvoranu sa djelima Kršinića.

Juhn je iscrpno prikazan sa svojim varijaci-

jama ženskih aktova. Ove figure su u glavnom kiparski rješavane. Oro njegovog opusa, koji je dekorativna keramika, uopće nije ovdje zahvaćen. Materijal je ograničen jedino na čistu plastiku.

D V O R A N A K R Š I N I Ć

Postav dvorane Frana Kršinića bio je teži problem nego se u prvi mah činilo. Dominanta njegovog rada je u prvom redu ženski akt i to napose komponiran za materijal kamena. Naročita značajka i kvaliteta njegovih radova osjeti se tek u materijalu. Trebalo je postaviti dvoranu tako, da se osjeti u njoj značajka njegovog rada pa i materijal koji ovdje manjka. Ali je trebalo pokazati i radove zamišljene i izvedene u drugom materijalu, da se ne dobije utisak jednostavnosti, zatim niz varijanta jednog motiva, ali paziti da se ne dobije dojam dosadnog ponavljanja, i napokon motive drugog žanra sa kojima je Kršinić dao značajne kreacije.

Ponavljanje jednog motiva u varijantama može se izlagati u jednoj dvorani ali uz izvjesnu opasnost, da ovo unese u izložbeni materijal dosadu, a o autoru negativan sud - da sam sebe ponavlja u pomanjkanju inovacije za nove motive. Ovo je pogotovo teže kada se to mora riješiti u šestoj mizejskoj dvorani, gdje je posjetio već prilično izmoren i gdje, nakon obilja materijala kojega se vidi u nizu dvorana, ovakovo ponavljanje jednog motiva u više varijanta može djelovati negativno i tamo gdje bi - da to stoji u prvoj i drugoj izložbenoj

dvorani - moglo djelovati interesantno.

U prvoj dvorani imamo ovakav slučaj sa Valdecovim motivima, koji se ponavljaju u četiri, pet i šest varijanata, odnosno razni motivi u istom okviru, stilizirani u jednu cjelinu, u sklopu jedinstvene kompozicije /Valdecove skice i reljefi: "Zanati", "Personifikacija gora" i "Personifikacije rijeka u Hrvatskoj"/. Ovakav izbor, pa i postav materijala kao kod Valdeca, ne bi smio dozvoliti u kasnijim dvoranama ove zbirke, jer bi nesumnjivo negativno djelovalo.

Eventualna pretpostavka, da posjetioac ulazi u prvu dvoranu moderne zbirke već nakon niza dvorana koje je prošao u drugim zbirkama Gipsoteke ne mijenja u stvari značaj ove p r v e dvorane. Posjetioac ulazeći u prvu dvoranu moderne zbirke dolazi u posve novi i drugi materijal. Dolazi u potpuno drugo razdoblje od onoga ranije. To je dovoljno da posjetioca osvježi u tolikoj mjeri, da bi na ovakav materijal u tome postavu mogao izgledati interesantan, a nebi djelovao zamarajuće.

Teže je to bilo u dvorani Frane Kršinića, koja je šesta u ovoj zbirci. Interesantan motiv "Budjenje", kojeg je Kršinić obradio u niz varijanata, komponirano za razni materijal, sa bronzom i sa kamenom, prikazan je ovdje sa tri alternative. Svaka alternativa ima svoje značajke i bitno se međusobno razlikuju, premda je nesumnjivo jedan te isti motiv koji se u gradaciji kristalizira do posljednje najsuptilnije alternative koja je zamišljena i u konačnoj formi izvedena u kamenu.

Postav ovih alternativa izveden je tako, da one nisu neposredno povezane u prostoru. Ipak tako, da se uz jednu figuru - uz manju cezuru - može odmah vidjeti i drugu. Cezure su potrebne da se ovo ponavljanje motiva osjeti na takav način, koji to nebi nametljivo akcentuirao - da se ne položi tome izričiti akcent - Ovo je

isto učinjeno i sa figurom Dijane, koja je također dana u dve alternative. U prvoj skici i u drugoj, definitivnoj izvedbi za bronzu.

Da bi se dobio pogled na sve ove alternative, načinjeno je mjesto za sjedenje u ovoj dvorani tamo, gdje se može sve ove alternative vidjeti u najboljem aspektu.

